

an 24
25

DE
UTILITATE
VENAE SECTIONIS
IN DYSENTERIA

FAVENTE SVMMO NVMINE
CONSENSV
GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
PRORECTORE MAGNIFICO
VIRO ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO

DOMINO
FRIDER. CHRISTIANO IVNCKERO
MEDICINAE ET PHILOS. DOCTORE HVIVS PROFESS. PVBL. ORD.
ORPHANOTROPHEI HALENSIS ET PAEDAGOGII REGII MEDICO CONSTITVTO,
FACVLT. MED. H. T. DECANO SPECTATISSIMO

PRO
GRADV DOCTORIS
LEGITIME CONSEQVENDO
DIE XXVIII. IVN. CIO IO CCLXX.
H. L. Q. G.
PVBLICE DISPVTABIT

AVCTOR
GOTTLOB LVDOV. THEODOSIVS HERMANN
COTHENIENSIS.

HALAE AD SALAM, AERE HENDELIANO. (4)

de
VITAE
VENAE SECTIONIS
IN DYSENTERIA

AVERTI...
GRATIAS...
IN REGIA...
PROFESSORE...
VRO...
VITAE...

CHRISTIANO...
ET...
MAGISTRO...
MAGISTRO...

ORDINE...
MAGISTRO...
MAGISTRO...
MAGISTRO...

GOTTLOB...
MAGISTRO...
MAGISTRO...
MAGISTRO...

A

SON ALTESSE SERENISSIME
MONSEIGNEUR
LE PRINCE,
CHARLES GEORGE
LEBRECHT

SÉNIOR DES PRINCES REGNANS
DE LA MAISON

D' A N H A L T,

DUC DE SAXE, D'ANGRIE ET DE WESTPHALIE
COMTE D'ASCAGNE, SEIGNEUR DE BERNBOURG ET ZERBST

etc. etc.

CHEVALIER DE L'ORDRE DE L'AIGLE NOIR.

A

SON ALTESSE SERENISSIME

MONSEIGNEUR

LE PRINCE,

CHARLES GEORGE

LEBBRECHT

SEIGNEUR DES PRINCES REGNANS

DE LA MAISON

D'ANHALT

DUC DE SAXE, D'ANHALT ET DE WESTPHALIE

ET DE SASSON, SEIGNEUR DE BERNBOURG ET DE SIEBISCHEN

etc. etc.

CHATELAIN DE L'ORDRE DE L'ANNEE NOIRE

MONSEIGNEUR,

Si l'essai, que j'ose présenter à
VOTRE ALTESSE SERENISSI-
ME est proportionné à ma Capacité, je
sçai bien qu'il ne l'est pas au rang que
VOUS tenés entre les PRINCES. Il
ne me reste donc d'autre asyle que l'in-
dulgence de VOTRE ALTESSE SE-
RE-

MONSIEUR,
RENISSIME. *Je l'implore en fa-
veur de l'ouvrage et de l'auteur, et si
j'en éprouve les heureux effets, j'aurai
atteint mon but, qui étoit de donner une
preuve publique du profond respect avec
lequel je suis*

MONSIEUR,
DE VOTRE ALTESSE SERENISSIME,

Halle,
le 27. Juin
1770.

*Le très-humble, très-obéissant
et très-soumis serviteur et sujet,*

GOTTLOB LOUIS THEODOSIUS HERMANN.

§. I.

Materia dysenterica.

Quando remediorum tam utilitas, quam noxa, ex curandorum morborum natura, erui debet, quod certe, credo, nemo negabit: nos, de utilitate venae sectionis in dysenteria verba facturos, naturam istius, quam dixi, morbi, quanta quidem fieri potest maxima breuitate, describere oportet. Duo vero prae ceteris sunt, quae maximam ideo attentionem merentur; *materia nempe excernenda & symptomata*. Quod ad priorem attinet: obseruata nos docent haec, quae protinus adferam: I. eam esse *valde acrem*. Docent id notabilis excrementorum foetor, frequens & vix ferendus tenesmus, excoriatio illarum partium, quas tangit, insignia ventris tor-

A

mina,

mina, ad conuulsiones vsque quandoque exacerbata, causae dyfenterici mali remotae, facili demum dyfenteriae in eiusmodi morbos transitus, qui vel semper ab acri notabili oriuntur, vel inde enasci saltim possunt, quales sunt febris putrida, exanthemata varia, aphthae, gangraena, sphacelus, inflammationes magnae, vlcera, excrementariae ani, rheumatismi, arthritides &c. Atque hac istius materiei indole dyfenteria differt a diarrhoeis quam plurimis, cum partim existant, quas materia *non acris* excitat, quorsum fluxus hepaticus spectat (a), partim aliae dentur, quas acredo fluidorum *minus notabilis* comitatur; 2. *acre, quod ipsi adhaeret, multiplex esse sic, ut quodlibet acre, insigni ratione intestina sollicitans, dyfenteriam excitare queat.* Satis noui, plurimos in ea versari sententia, ac si acre illud, quod dyfenteriam ingenerat, putridum sit. Neque negandum, quod, si plurimos dyfenteriae casus sequaris, putredinis signa satis clara detegantur. Foetor enim excrementorum manifesto putridus; causae, dyfenteriam plerumque & frequentissime prouocantes; iuuantia & nocentia, in plurimis casibus detecta; febres denique putridae, inde a dyfenteria adeo frequenter productae, luculenter ostendunt, dyfenterias quam plurimas a putrido enasci. Possent tamen reliqua etiam, quae in-

notue-

(a) Sunt equidem, qui corruptum in fluxu hepatico sanguinem euacuari existimant; acridinem autem sanguinis non nisi accidentale esse fluxus hepatici praedicatum, experientia satis luculenter nos docet, atque ipsemet noui exemplum fluxus hepatici, sub quo purissimus sanguis exercebatur.

notuerunt, acria dysenteriam excludere, patebit ex his. Atque primo a priore, quod dicunt, intelligitur, putridum, sua in intestina irritatione agens, dysenteriam efficere. At qui acria alia non minus irritare intestina possunt. Dein similitudo, quae choleram inter & dysenteriam intercedit (b), afferri potest. Prouti enim putridum non vnica est cholerae causa: sic etiam dysenteriae plures cogitari possunt causae. Denique dantur dysenteriae causae, quas non licebit ad putridum referre. Morbilli, scarlatina, variolae quandoque in dysenteriam abeunt. Isti autem morbi, si in se spectentur, nec ex his, quae superuenire possunt, dimittantur, a putredinis labe distant. Recte itaque *Illustr.* GAUVIUS acri dysenterico naturam valde diuersam tribuit (c); 3. eam sistere, modo serum, modo mucum, modo bilem, modo pus, modo saniem & ichorem, modo sanguinem, modo etiam plura horum inter se mixta, cum vermibus interdum & filamentis excreta. Non raro accidit, vt, in vno eodemque aegro, diuerso tempore, modo haec, modo illa ex commemoratis materiis, quandoque etiam diuersimode colorata, excernatur; 4. illam non semper esse contagiosam. Quamuis enim DEGNERVS videatur morbi contagium ad criteria verae dysenteriae referre (d): cum tamen vix vlla huius dicti ratio assignari queat, atque praeterea

A 2 vel

(b) DEGNER *histor. med. de dysent. bilioso-contag.* Cap. II. §. 63.

TRALLE in *L. de cholera.*

(c) *Instit. pathol. med.* §. 802.

(d) *l. c.* §. XIII. pag. 48.

vel ipse DEGNERVS largiatur, posse ab his caussis, quae morbum non contagiosum prouocant, *benigniore* quandoque *dysenteriam* enasci: EIVS sententiae nemo facile accedere potest. Neque poterunt optimi viri, qui omnem dysenteriam a putrido repetunt, huius vim contagiosam vrgerre, indeque quamlibet dysenteriam contagiosam pronunciare, cum euictum sit, putridum quandoque a dysenteria abesse. Monuit quoque ZIMMERMANNVS (e), vnam eandemque dysenteriam & contagiosam & non contagiosam esse posse, ipsumque eius contagium ab accidentibus quibusdam pendere. Cum denique acria sint, insigni vi praedita, licet facultate, sana fluida sibi assimilandi, destituta, atque dysenteria queat ab omni acri oriri, quod intestina insigni plane modo irritat (n. 2.): sequitur, dari veras dysenterias, quarum materia, si in se spectatur, omnis contagii expers est. Quod certe, si quid ego iudicare valeo, comprobatur, quando perpenditur, quanta sit choleram inter & dysenteriam similitudo. Verum enim vero nemo, quantum scio, edixit, omnem choleram esse contagiosam. *Materia* itaque *dysenterica* acre est causticum & multiplex, liquida, quae confluunt ad intestina, inquinans. Non datur vlla diarrhoea, cuius non posset materia a materiali dysenteriae causa ea ratione distingui.

§. II.

(e) Von der Nuhr pag. 342.

§. II.

Sedes illius.

Quando loca prae ceteris dolentia, tenefini, frequentissimi phaenomeni, ad dysenteriam accedentis, sedem, sectiones demum dysentericorum, a morte peractas (f), attendimus: patebit facile, primariam materiae dysentericae sedem constitui debere in colo & intestino recto. Cum interea prostratio appetitus, nausea & vomitus, vna cum ingrato, quem percipiunt aegri, sapore & alia, ex eodem fonte deriuanda, symptomata adeo facile sese dysenteriae adiungant; cum porro obseruatio docuerit, quam egregie sese in dysenteria emetica gerant; cum etiam sectiones, labem ventriculo & intestinis tenuibus illatam esse, ostenderint (g), atque demum eiusmodi materia, qualis est dysenterica, non facile queat intestinis crassis inferri, ni tenuia simul ab ea & ventriculus afficiantur: sequitur, dysentericam materiam toti quidem canali alimentari insidere, vt tamen prae ceteris intestinum colon & rectum eius tyrannidi exposita sint.

§. III.

Ortus huius materiae.

Acere dysentericum vel a mixtione corporis, quod dysenteriam efficit, vel a singulari, quem subiit eiusmodi corpus motu intestino, aut fermentatio, aut putredino-

A 3 fo

- (f) Zeuermann vermischte Beobacht. und Untersuch. der ausüb. A. W. 1. Th. pag. 182. Monro Besch. der Krankh. in den Dritt. Feldlazareth. pag. 53. 54.
- (g) conf. Zeuermann, Monro I. c.

fo (b), repeti debet. Sic venena acria, sua solum mixtione in canalem alimentarem agentia, dysenteriam efficere possunt. Sed blandissima quoque corpora, vt fructus horaei, pus similiaque, in motum intestinum abrepta eoque corrupta, in acre dysentericum degenerant. Quod vero ortum materiae dysentericae propius spectat: ea ab his pendet. I. *a contagio, quod praedispositum corpus suscepit.* Est enim materia dysenterica non absolute contagiosa, tunc demum nociva potius, quando dispositio subiecti eius actioni fauet. II. *ab acri, quod massa sanguinis canali intestinorum intulit.* Spectant huc: acre morbiliosum, scarlatinum, variolosum, petechiale, purpuraceum & plura alia. III. *ab acri, per os ad intestina delato* v. g. veneno assumpto. IV. *ab acri, in quod cibi potusue ingurgitati degenerarunt, quorsum fructus horaei, cereuisiae minus bene fermentatae, mustum &c. referri possunt.* V. *ab acri, quod morbus intestinorum continet* v. g. vlcus intestinorum. VI. *ab acri, aliunde, quam a massa sanguinis, ad intestina delato* v. g. bilis acerrima, putrida.

§. IV.

Morbi, ab impedita eius euacuatione oriundi

Quamuis frequentia deiectionum dysentericos quam maxime torquere soleat: ea tamen ipsa salutare naturae molimen, quo corpus ab inreritu vindicare studet, inuoluit. Quando enim materiae dysentericae euacuatio impeditur, quod *vel* a morbosa aegri conditione, vt tumore intestinorum inflam-

(b) Huc omnes motus intestinos refero, per quos acre, quod acidum non est, exoritur.

flammatorio, *vel* ab adstringentium, spirituosorum aliorum-
ue similibus remedium vfu fieri potest: innumera subna-
scuntur mala, morsque demum ipsa. Retenta enim acerri-
ma materia intestina & ventriculum inflammat, exulcerat,
inque sphacelum abripit – massam sanguinis corrumpit, pe-
techias, purpuram, aphthas pessimae notae producit – sin-
gularibus vero partibus illata, eas gangraena, rheumatismis,
doloribus arthriticis, vlceribus malignis &c. afficit. Quae
ergo cum ita sint, luculenter apparet, debere Medicum, in
curanda dysenteria occupatum, de promouenda istius mate-
riae euacuatione cogitare.

§. V.

Symptomata dysenteriae praecipua. Motus febriles & febris.

Sequitur, vt symptomata dysenteriae consideremus
(§. I.), interque haec praecipua tantum atque ea, quae nos
respectum venae sectionis ad dysenteriam docent. Missis er-
go frequentibus dejectionibus, vnicuique diarrhoeae tri-
buendis, *motus* primo *febriles febrimque ipsam* nostram me-
rentur attentionem. Nulla datur vniquam dysenteria *vera*,
quae eo destituta phaenomeno obseruetur, vt id ideo non so-
lum recte necessarium dysenteriae symptoma iudicetur, sed
etiam, quando deficit, spuriae tantum dysenteriae documen-
tum praebet (i). Oriuntur autem, tam motus febriles,
quam febris ipsa, a causis, quae sequuntur. (1) *a do-
lore intestinorum & vi materiae dysentericae irritante.* Ma-
gnum

(i) Quandoque febris, ob summam corporis debilitatem, deficere vi-
detur, quamuis vere adit.

num enim dolorem febriles comitantur motus. (2) *ab inflammatione canalıs alimentaris.* Acerrima enim materia dysenterica non poterit eum non facile inflammare, sicque, ob magnam partium affectarum sensibilitatem, febrim accendere. (3) *a materia acri, sanguini illata.* Quando scilicet reuehitur per bibula ventriculi & intestinorum vasa: poterit ea, vt omne acre, quod sanguini inexistit, cor & arterias fortius sollicitare, & febrim producere. (4) *a consensu primarum viarum cum genere nervoso.* Cum enim materia dysenterica non crassa solum intestina afficiat, sed tenuia quoque atque ventriculum (§. II.): sequitur, eam fere eadem ratione febrim efficere posse, ac materialis febrium intermittentium causa, primis insidens viis, cuiusque actio praecipue a consensu ventriculi & intestinorum cum genere nervoso repeti debet (k). Intelligitur simul ex his, dysenteriae febrim biliosam, putridam, exanthematicam, inflammatoriam & intermittentem accedere posse. Cum tamen multiplex acre dysenteriam efficiat (§. I.), atque motus quandoque febriles a solo dolore proueniant: sequitur, non posse febrem dysentericam ad vnam semper alteramue enumeratarum febrium speciem referri, multo minus vero, quod nonnulli affirmant, ad biliosam solum, putridam & inflammatoriam.

§. VI.

(k) Vid. *Illustr. b. m. BÜCHNERI* Dissert. de meth. med. febr. int. generatim. §. III.

§. VI.

Ventris tormina.

Molestissimum dysenteriae symptoma *ventris tormina* constituunt, adeo huic morbo familiaria, ut semper adsint, nisi extra se raptus aeger, sentiendo dolori impar sit. Causae eorum sunt (1) acredo materiae dysentericae, nervos irritans. (2) spasmus intestinorum & ventriculi, ab acri dysenterico productus & fibras nerveas trahens. (3) nimia mucii euacuatio, qua fit, ut non satis possint nervi, contra vim acerrimae materiae stimulosque etiam naturales, defendi. (4) inflammatorius primarum viarum tumor.

§. VII.

Tenesmus, Debilitas, Anxietas &c.

Non omnem quidem dysenteriam *tenesmus* comitatur, sicuti nonnullorum sententia fert (1), plerosque tamen dysentericos torquet. Causae illius latent (1) in acri dysenterico, nervos fibrasque musculares intestini recti sollicitante. (2) in nimia mucii euacuatione, qua actio acris irritantis adiuuatur. (3) in tumore inflammatorio, quo tenduntur partes sic, ut facilius irritari queant.

Vivium prostratio non minus frequens observatur dysenteriae phaenomenon, quae pendet (1) a corrupta materia, primas vias replente. (2) ab acri, ad sanguinem delato. (3) a derivatione humorum ad intestina. (4) a nimia humorum eu-

(1) vid. MONRO I. C. ZIMMERMANN & alii testantur, fere semper tenesimum observatum esse.

euacuatione. (5) a diuturnis vigiliis. (6) a statu sanguinis inflammatorio. (7) a dolore ventrisque torminibus. (8) a febre.

Anxietas, quam in dysentericis obseruare licet, non solum ab aliis eius symptomatibus v. g. febribus (§. V.), dolore (§. VI.), tenesmo, debilitate &c. pendet, sed maxime etiam enascitur a materia corrupta, quae ventriculo inhaeret.

Sitis dysentericorum oritur ab acri, sanguini illato; a materia dysenterica, ventriculum replente; ab euacuatione feri nimia; a deriuatione humorum ad intestina; a calore febrili nimio; a statu sanguinis inflammatorio.

Deliria a dolore excedente; a primis viis labe affectis; a febre dysenterica, congestiones sanguinis versus caput efficiente; a metastasi materiae dysentericae, ad cerebrum facta; a corruptione partium sphacelosa; a nimia humorum euacuatione proficiuntur.

Vrinae suppressio, quandoque accedens, causas agnoscit: deriuationem humorum nimiam ad intestina; consensum primarum viarum cum renibus & vesica vrinaria; statum sanguinis inflammatorium; defectum humorum; tumorem inflammatorium, vias vrinarias prementem.

Sphacelus partium modo a putrida materia dysenterica, modo a vehementi inflammatione praegressa prouenit.

Vigiliae diuturnae a dolore; euacuatione continuo urgente; febre; cruditate primarum viarum enascuntur.

Syncope demum excipit summum dolorem; febrem putridam; euacuationem nimiam; turgorem materiae dysentericae in ventriculo.

§. VIII.

§. VIII.

Notio dysenteriae.

Est ergo *dysenteria* species diarrhoeae, qua acre multiplex, cum insignibus ventris torminibus & febre, aut motibus saltim febrilibus, expellitur.

§. IX.

Dysenteria benigna & maligna.

Dysenteriae variae stabiliuntur species, quas inter benignam solummodo & malignam considerabo, vt pateat scilicet, venae sectionem, & in praecauenda & in tollenda dysenteriae malignitate, multum valere. Quam vero dolendum, quod Medici, licet benignitatis & malignitatis vocibus adeo frequenter vtantur, in vero tamen earum significato summopere dissentiant! Plura ea de re monenda essent. Breuitatis autem studiosus, omnia missa facio, quae, non sine ratione, in varias malignitatis & benignitatis notiones dici possent; sufficiat, eas afferre, quae mihi quidem verissima videntur. Quando nempe morbo cuidam insolita & periculosa symptomata accedunt: is ipse morbus nominatur *malignus*, eique *benignus* contradistinguitur. Sic febris intermittens vocatur maligna, quando affectus soporosus, apoplexia, syncope, saluatio enormis, tetanus vniuersalis &c ei accedere obseruantur. Verum ista symptomata, si referantur ad febrem intermittentem, omnino & insolita sunt & periculosa. Quando etiam in febre quadam adeo magna obseruatur debilitas, vt pulsus ne febrilis quidem compareat: nemo de praesentia febris malignae dubitabit. Nonne vero

eiusmodi debilitas febrilis insolita est atque periculosa? Ca-
uendum tamen, ne vel ex insolitis solum symptomatibus, vel
periculosus tantum, morbi malignitas determinetur. Quodsi
enim, ingruente febris intermittens paroxysmo, caecitas
obseruatur: insolitum praesens erit symptoma, absque tamen
malignitate. Idem valet de periculo symptomatum, si in se
spectetur. Continuus & profusus sudor, inflammatoriae fe-
bris comes, sine dubio periculosum erit febris inflammato-
riae symptoma. Quis vero ideo dicet, hanc febrem esse ma-
lignam? Laesa in peripneumonia respiratio periculosum est
symptoma. Quodsi nunc omne periculosum symptoma ma-
lignitatem indigaret: omnis ideo peripneumonia maligna di-
cenda esset, quod nemo, credo, affirmabit. Quod reliquum
est, monendum esse duco, *insolitum* symptoma non solum
ex eius qualitate, sed etiam gradu erui debere. Sic quamli-
bet quidem febrem intermittentem comitatur sudor; quan-
do vero continuus est atque excedens, insolitum febris inter-
mittentis symptoma constituit. Atque idem in aliis quam
plurimis exemplis affirmari potest.

§. X.

Notiones earum.

Maligna itaque dysenteria aderit, quando (1) sueta
illius symptomata periculosa, excedente in gradu, obtinent.
(2) alia insueta & periculosa praesto sunt. *Benigna* contra
ea requirit, ut (1) sueta dysenteriae symptomata, mitiori in
gradu, aegrum afficiant. (2) nullum aliud symptoma, quod
& insolitum sit & periculosum, obseruetur. Intelligitur in-
de,

de, malignam dysenteriam obtinere, si (1) excrementa, insigni foetore praedita, excernantur. (2) febris nimis magna obseruetur. (3) dejectiones nimis sint frequentes. (4) debilitas febrim supprimat. (5) dolores sint immanes. (6) anxietas insolita, cum aliis periculosis symptomatibus, vt vrinae suppressione &c. aegrum torqueat. (7) Nimis cito increseat. (8) Euacuatio materiae impediatur (§. IV.). Benignae nunc dysenteriae praedicata ex his facile erui possunt, vt non opus sit plura de iisdem in medium afferre.

§. XI.

Periculum inflammationis, ad dysenteriam accedentis.

Supereft, in theoretica dysenteriae consideratione, vt periculum tam inflammationis, quam plethorae describatur. Inflammatio ergo, quam dysenteriae facillime accedere docuimus (§. V.), periculum dysentericis affert, dum (1) morbosa phaenomena generatim auget. Enim vero aeger dysentericus, sola etiam dysenteria afflictus, sua iam habet pericula, quibuscum ipsi colluctandum est. Nunc si inflammatio accedat, interiora loca corporis occupans, nouos adiungitur status, quocum periculum plus minus magnum coniunctum est. Non poterit ergo aliter fieri, quin totius morbi periculum augmentum capiat, aegerque in vitae discrimen adducatur. (2) plura dysenteriae phaenomena, quibus iam stipatur, augetur sitis v. g. calor, anxietas, dolor, suppressio vrinae &c. (3) metus gangraenae & sphaceli enascitur. Enimvero materia dysenterica non solum acerrima existat, de qua notum, eam maximam inque gangraenam & sphacelum facile

cile tendentem inflammationem, non raro accendere, sed ipsa quoque ista materia frequentissime ad putridi naturam accedit, qua indole fit, ut fanissima etiam, in tumore inflammatorio stagnantia, liquida in sibi similem corruptionem abripiat. (4) tumor inflammatorius, intestina occupans, cauumque eorum coarctans, euacuationem materiae dysentericae praepedire potest. Sed vidimus (§. IV.), quam periculosus exinde corporis status oriri queat, vereque saepe oriatur.

§. XII.

Damma plethorae in dysentericis.

Neque plethoricus status sine periculo in dysenteria fertur; minori licet stipetur, quam inflammatorius. Namque (1) multa dysenteriae symptomata exacerbant et faciuntque, v. g. deliria, anxietatem, febrem, sitim &c. (2) transit facile in inflammationem veram. Neminem enim fugit, plethoram causam esse inflammationis praedisponentem. Atque materia dysenterica occasionalis causae munere fungitur, dum vehementer intestina totumque canalem alimentarem, adeo sensibilem, irritat. E concursu itaque praedisponentis & occasionalis causae quam facillime inflammatio ipsa effici potest, cuius periculum §. anteced. luculenter euitum dedimus.

§. XIII.

Curationis dysenterici mali generalia momenta.

Propius iam ad propositum scopum accedens: curationis dysenterici mali generalia momenta stabilienda sunt, cumque his venae sectionis effectus comparandi. Attenti ergo ad naturam dysenteriae, duas indicationes formabimus, quas

quas dicam. *Vna* postulat euacuationem materiae dysentericae; *altera* lenimen vrgentiorum symptomatum, quibus cum stipatur dysenteria. Cum enim retenta materia dysenterica pessimos producat effectus (§. IV.) atque etiam essentiam veramque morbi causam constituat (§§. I. VIII.): eius omnino euacuatio indicatur. Duo sunt, quae ideo exsequi Medicum oportet. Enimvero (1) remediis vti debet, materiam dysentericam *praeparantibus*. Quandoque enim ista materies *vel* glutinosa nimis existit, *vel* nimium acris. *Illa* sua tenacitate, *haec* acredine, qua spasmos efficit, euacuatio- ni resistit. Ne ergo illius euacuatio impediatur (§. IV.) modo lenioribus resoluentibus, modo obuoluentibus vtendum. (2) *euacuantia* ipsa adhiberi debent, atque primo *emetica*, si sapor ingratus, inanes vomendi conatus aliaque cruditatis, in ventriculo praesentis, symptomata adsint; dein vero *laxantia*, e crassis in primis intestinis dysentericam materiam euacuantia. Neque licebit haec, ante emeticorum vsum, laxantia in vsum vocare, vt caueatur scilicet, ne materia maligna e ventriculo ad intestina transeat, sicque morbum *aut* protrahat, *aut* etiam exacerbet. Leniora denique *sudorifera* offerenda, si forsitan signa acris dysenterici, in sanguine existentis, in conspectum prodeant. Apposite dico: *leniora*; fortiora enim corruptionem augent. *Alter*a indicatio non minus necessaria est. Dantur enim dysenterici mali symptomata, quae *modo* summum aegro creant incommodum, vt sitis; *modo* curationem impediunt, vt tumor intestinorum inflammatorius; *modo* etiam periculosa sunt, vt syncope.

cope. Haec tollere, haec si id fieri potest, praecauere, Medicum, dysenteriam curaturum, oportet.

§. XIV.

Venae sectionis usus in dysenteria laudatur & vituperatur a Medicis.

Sufficiant haec de natura & curatione dysenteriae generatim dicta. Sequitur, ut venae sectionis usum in dysenteria disquiramus. Quem quidem Medici modo laudant, modo vituperio afficiunt. Videtur SYDENHAMVS, vir praestantissimus vereque experientissimus, venae sectionem summopere necessariam in dysenteria iudicare. Postquam enim dixit, dysenteriam febrem esse sui generis in intestina introuersam, cuius ope humores calidi atque acres, in massa sanguinea contenti atque eandem exagitant, per arterias mesaraicas in dictas partes deponuntur: haec addit: *proinde vltro se indicationes offerre videbantur, neque mihi aliud quid incumbere existimaui, quam ut primum acres istos humores secta vena immediate reuellerem, quo facto insuper reliquam massam contemperarem, tum etiam dictos humores per cathartica subducerem.* — Hac itaque methodo sum usus. Quo primum accersebar die, venam cubiti tundendam suasi, eadem nocte & paregoricum propinaui, & sequenti aurora potionem catharticam &c. Quamuis etiam postea moneat, existisse dysenterias, quae cathartice non tam facile obtemperassent: tamen in his necessariam iudicauit venae sectionem, si aeger aetate florens febricitaret. Denique notat, accidere nonnumquam, licet raro admodum, ut dysenteria sub initio non rite curata, particulare subiectum ad annos aliquot dis-

seru-

seruciet, integra sanguinis massa crasin quasi dysentericam iam adepta, vnde acres calidique humores intestinis continuo suppeditentur, aegro interim singula vitae munia mediocriter bene obeunte. Quod singulari exemplo comprobatur dysenteriae, mulierem per tres annos continenter affligentis & venae sectione repetita sublatae. *Cum remedia, inquit, quam plurima esset experta, antequam ad me accederet, venae sectionem tantum, missis caeteris praesidiis quibusque, celebrandam censui, quam ut saepius repeterem, longioribus tamen intervallis, tum sanguinis color, pleuriticorum sanguinis aemulus, tum insigne illud, quod singulas vices magis ac magis auctum sentiebat leuamen, mihi addebant animos; cuius ope tandem pristinam sanitatem consecuta est (m).* In curanda etiam febre dysenterica venae sectionem adhibuit (n). Demum repetit dicta de venae sectionis in dysenteria necessitate in *Processu integr. in morb. omnibus cur. (o)*. Quod vero minime omittendum, largitur SYDENHAM (p), quod in constitutione quavis, dysenteriae minus fauente, euacuationes istae (nempe sanguinis & alui) tuto omitti possint, ac curatio compendiosiori via, solo nempe vsu laudani, absolui. Manifestum autem est, SYDENHAMVM laudare venae sectionem in dysenteria ideo, quod humores ab intestinis reuellat; hincque etiam cubiti venam tundit.

§. XV.

(m) *Opera omn.* pag. III. 114. 115.

(n) l. c. pag. 118.

(o) l. c. pag. 509.

(p) l. c. pag. 116.

§. XV.

HUXHAMI, PRINGLII, MONROI *aliorumque iudicia.*

HUXHAMVS, licet aliunde, venae sectionem non minus in dysenteria dilaudat. Describens enim epidemicam quandam dysenteriam, *aderat semper*, inquit, *febris plus minusue, sanguinem ideo plerumque incipiente morbo detrabi curabam, ne grauior foret intestinorum inflammatio, indeque acerbiora tormina, certiorque demum gangraena* - Atque dein: *venae sectionem, quam superiore mense ad dysenteriam consului, iam etiam magis necessariam inuenio ipso protinus morbi initio, ob magnum sane & insolitum tempestatis calorem: turgescit enim inde quam plurimum rarefactus sanguis, atque maiorem excitat inflammationem. Vix unquam utique datur dysenteria epidemica, ubi intestina non sunt, alioquo saltem gradu, inflammata. Vbi autem viget inflammatio, ibi recte semper mittitur sanguis quam primum; vires, aetas, pulsus, constitutio & anni & ipsius aegrotantis modum statuunt (q).* Venae sectionem quoque in dysenteriae principio commendat PRINGLE (r). Cautius MONROVS venae sectionis usum definit (s). Wenn die Kranken, inquit, bey Kräften waren, und über starke Leibschmerzen klagten, bey welchen sich zugleich ein Fieber fand, so ließen wir dreiß Alder; und ließen uns auch im Anfange, durch den kleinen geschwinden Puls, welcher ofte bey dieser Krankheit war, nicht

(q) *Oper. phys. med.* Tom. I. pag. 294. 290. 291.

(r) vid. MONRO l. c. pag. 58. ZIMMERMANN l. c. pag. 386.

(s) l. c. pag. 57. 58.

nicht abschrecken, sondern fanden ofte, daß sich der Puls hob, da das Blut aus der Ader floß. Wenn aber die Kranken entkräftet und schwach waren, nicht viel Schmerzen oder Fieber hatten, und der Puls klein war, so sparten wir das Blut. *Addit in adiecta nota haec:* In den mehresten von den frischen Fällen, sahe ich, daß das Aderlassen recht sehr nöthig war, und sehr viel sowohl zu der Erleichterung, als Genesung des Kranken beynrug. In der That, wo die Krankheit schon eine Zeitlang gedauert hatte, und das Fieber vergangen war, ehe der Kranke uns zugeschickt wurde, die Krankheit auf gewisse Art chronisch und der Kranke schwach geworden war, alsdann war das Aderlassen unnöthig, und würde wahrscheinlicher Weise schädlich gewesen seyn. *D. Ruffel* sagte mir, daß, als die Dysenterie zu Gibraltar im Sommer 1756 epidemisch gewesen, er gefunden, daß wenn dieienigen Kranken, welche er bey dem ersten Anfange der Zufälle antraf, Ader gelassen und man ihnen gleich darauf ein Brechmittel, und nachher ein schweißtreibendes Tränckchen gegeben, die Krankheit verringert worden, und wenige derselben gestorben. *TISSOT* in eo solum dysenteriae casu, ubi febris inflammatoriae signa praesto sunt, *V. S. commendat* (t), a qua sententia non recedit *ZIMMERMANN* (v), *MARQUETVM* vituperans, vel in dysenteria inflammatoria, venae sectionem reilicientem. Consentit non minus *HEVERMANN* (x) & plures. Addere his demum liceat *HOFFMANNVM* (y), egregie venae

C 2

- (t) Auleit. für das Landvolk. p. m. 329 seq.
 (u) l. c. pag. 380.
 (x) l. c. pag. 184.
 (y) *Medic. rat. System.* Tom. IV. Part. III. pag. 465.

nae sectionis usum in dysenteria definientem, praconceptasque de ea opiniones refutantem. *Multiplici, inquit, ductus experientia statuo, quod in subiectis valde plethoricis, diaetae vinosae adsuetis, si dysenteria cum febre continua corripiantur, omnino perquam sit necessarium, venam ab initio secare.* Monet equidem, HIPPOCRATE & GALENO praecipientibus aluo fluente sanguinem non esse detrahendum, atque fatetur, id quidem pro generali in nostris regionibus monito practico habendum esse, suis tamen limitibus circumscribendum, cum probatissimorum scriptorum, quos nominat, testimonia adsint, in laudem & commendationem venae sectionis prolata. DEGENERVS & plures alii venae sectioni non adeo fauent, territi imprimis aut vulgi praeiudiciis, aut infelici euentu in hac illaue dysenteriae epidemia, aut debilitate, dysenteriam comitante.

§. XVI.

Comparatur venae sectio cum indicationibus stabilitis. Effectus V. S.

Vt iam venae sectionis, in dysentericis celebratae, utilitas recte definiatur: effectus eius cum stabilitis (§. XIII.) indicationibus comparandi veniunt. Generales venae sectionis effectus ad hos redeunt, in generali therapia vberius demonstrandos. (1) copiam sanguinis minuit. (2) actionem quidem cordis & arteriarum generatim frangit, vt & eam, qua particulae sanguinis in se inuicem nituntur; at (3) suscitatur illam, quando a fluidis nimium resistentibus languet. (4) soluit ideo spissitudinem, imprimis inflammatoriam, & temperat. (5) excretionem, quas moles, tenacitas & nimium excedens fluidorum

rum

rum motus supprefferunt. (6) deriuat & reuellit, atque hinc
(7) stases ac obstructions soluere valet.

§. XVII.

V. S. comparatur cum indicat. Ima.

Monui §. XIII. Medico eo respiciendum esse, vt acre
dysentericum euacuetur. Atqui videtur venae sectio, quod
hanc spectat indicationem, satis adiaphora esse. Neque enim
emesin prouocat, neque copiosiores deiectiones. Atque licet
videri queat, ac si venae sectio acre dysentericum, quod for-
sitam reconditum habet massa sanguinis, euacuet: ea ipsa ta-
men vtilitas euanesceat, quando perpenditur, non nisi parcam
istius acris quantitatem sic expelli, compendiosiore via eua-
cuandam - Quibus vero licet ita comparatis, venae sectio ta-
men, ad hanc etiam relata indicationem, summopere vtilis
erit, in quibusdam nempe dysenteriae casibus. Quod vt pa-
teat: haec noranda. (1) dictum est, tumores inflammatorios,
intestina occupantes, euacuationem materiae dysentericae prae-
pedire, idque pessimo cum euentu. Atqui venae sectio in-
flammationes discutit. (2) emesis in plethoricis cum vitae
periculo prouocatur. Quando ergo in dysenterico, cui ni-
mium abundans sanguis inexistit, emesis indicatur: pletho-
ra prius venae sectione minuenda venit. (3) dum venae sectio
reuellit, efficit, vt minor humorum copia ad intestina defera-
tur; hincque fit, vt, cum minor corruptae materiae quanti-
tas generetur, euacuancia eo facilius exoptatum exserant ef-
fectum. (4) cum venae sectio, in plethoricis atque febre ma-
gna & inflammatoria laborantibus celebrata, cutaneam ex-
cre-

cretionem reuocet: acre sic dysentericum, quod massa sanguinis continet, expelli potest.

§. XVIII.

V. S. refertur ad alteram indicationem.

Postulat methodus dysenteriae medendi, ut urgentioribus etiam symptomatibus occurratur (§. XIII.). Sed venae sectio ideo summam quandoque meretur laudem. Enim vero (1) vidimus quam pessime solui soleat dysenteria, si eandem febris inflammatoria tumorque intestinorum inflammatorius comitetur. Atqui venae sectio ei medetur (§. XVI.). (2) anxietates, agrypniae, dolores, tenesmi, suppressiones urinae, sitis, & alia dysenteriae phaenomena prouocantur non raro ab eiusmodi conditione, quam tollit venae sectio, plethora nempe, febre magna & inflammatorio tumore (§§. VI. VII. XXI.). (3) plethora dysenteriae iuncta, malum morbi euentum metuendum esse indicat (§. XII.). Venae sectio vero eandem quam citissime tollit.

§. XIX.

Utilitas & noxa V. S. in dysenteria generatim.

Quodsi ergo plethora vrgens, inflammatoria febris, doloresue adeo immanes adsint in dysenteria, ut inflammatorius intestinorum tumor inde metuendus veniat: de utilitate venae sectionis in dysenteria dubitari nequit. Nec video sane, quid obstet, quo minus in his casibus venae sectio celebrari queat. Tantum enim abest, ut materiae dysentericae euacuationem impediatur, ut potius adiuet. Neque exacerbat dysenteriae symptomata, sed leuat ea quam optime (§. ant.).

Quod

Quod etiam a quibusdam graue reputatur dubium, a debilitate corporis viriumque prostratione desumptum: in descriptis certe casibus locum habere nequit. Quem enim fugit, plethoram, statum inflammatorium summumque dolorem, quae phaenomena venae sectio minuit tollitue, debilitatem inferre, hincque venae sectionem, in his casibus administratam, vires non infringere, sed excitare potius? Pulcherrime etiam ad id dubium respondit *III. b. m.* HOFFMANNVS, quando l. c. *vanus est*, inquit, *metus, sanguinis missione vires imminui, & quum non modo plerique dysentericorum ex inflammatione intestinorum moriantur, verum quoque plethorici, si continuis infestentur febribus, non nisi ob nimiam sanguinis molem, ad stases, gangraenam & sphacelum disponentem, pereant, non certe conuenientius, in his periculis auertendis, venae sectione reperitur praesidium.* Quodsi denique tristes administratione venae sectionis euentus afferantur: memores nos esse oportet, minus tunc recte venae sectionem institutam esse, mortisque aegri causam ad Medicum redire – Quando contra ea plethora, status inflammatorius, huiusque metus absunt, quando defectus humorum, febris putrida, summa virium prostratio obtinent: non poterit non nocua venae sectio existere.

§. XX.

SYDENHAMI *sententia diiudicatur.*

Videtur his, quae in fine §. ant. dixi, SYDENHAMI superius allata sententia quodammodo contradicere. Manifesto enim Vir optimus venae sectionem ideo in dysenteria utilem

lem esse iudicat, quod reuellit (§. XIV.). Nunc reuulsio illa, quam obtinere SYDENHAMVS in dysenteria annititur, impetrari venae sectione potest, licet nec plethora, nec status inflammatorius, nec immanis dolor praesto sit. Quilibet ergo colliget inde, SYDENHAMVM venae sectioni & maiorem, & frequentiore[m] vsu[m] in dysenteria, tribuere. Liceat itaque hanc ILLIVS sententiam diiudicare – Atque *primo* quidem hoc SYDENHAMI iudicium, de venae sectione latum, EIVS de dysenteriae natura conceptae opinioni innititur. Cum enim iudicet, dysenteriam non nisi febrem esse sui generis, ad intestina conuersam: de reuellendo ab intestinis sanguine IPSI erat omnino cogitandum. Quod vero pace laudatissimi Viri dixerim, dysenteria non raro longe alia ratione incedit. Satis enim nunc euictum est, dysenteriam posse quidem a corrupto sanguine pendere, eandem vero non minus a topico primarum viarum vitio aut alia causa, praeter sanguinis acredinem, oriri, idque ea ratione, vt postmodum sanguis potius a dysenterico aeri, *reuelto* a primis viis, inquinetur. Notandum quoque, hanc, a SYDENHAMO allatam, venae sectionis administrandae rationem vel in his subiectis valere, quae febre dysenterica putrida, summa cum virium prostratione connexa, laborant; in quibus certe, non sine summo vitae periculo, venae sectio adhiberi potest. Denique, praeter venae sectionem, alia satis nota dantur remedia reuellentia, vsurpanda in eo casu, vbi reuulsione opus in aegro, cuius status venae sectionem verat (§. antecet.).

§. XXI.

E p i l o g u s

Pauca haec, de venae sectionis in dysenteria utilitate dicta, sufficiant. Quae enim de repetenda venae sectione, de quantitate sanguinis emitendi, deque signis eorum statuum, qui venae sectionem postulant (§. XIX.), afferri adhuc possent, adeo nota esse iudico, vt iis inhaerere non opus sit.

VIRO

V I R O
PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
DOMINO DOCTORANDO
AMICO OPTIMO

S. D. P.

IOANNES. GEORG. FRIEDERICVS BÜCHNER,
MED. DOCTOR.

Vt nunquam in amicis *Tuis* tardus videri volo in officiis, quae *Tibi* pro nostra amicitia debeo, praestandis, ita hodie, quum omnes ardentissimas preces ad Deum pro *Te* mittunt, nulli cedere me patiar. *Tibi* iam illi fructus, qui diligentes artis medicae cultores maxime ornant, tribuentur dignissimo, quibus alii efflorescunt. Honores enim medicae artis *Te* cum *Tua* doctrina insigni in patriam ducunt, ubi fortasse morbi, qui a *Te* tollantur, *Te* expectant. Abi itaque in patriam *Tuam*, sume honores, & adfer tantam omnibus salutem, quantam maximam *Te* laturum patria *Tua* confidit. Fruere meliori fato in fortuna *Tua* secunda hanc adeo contemnas, vt propter illam ne amicum *Tuum* contemnas. Vale, & me in amando perge. Dab. Halae Magdeb. d. xx. Iun. MDCCCLXX.

M O N S I E U R,

Enfin je vois mes vœux accomplis qui *Vous*, Mon cher *Ami*, ont long temps mené au lieu où *Vous* êtes maintenant. Votre grande diligence & votre zèle ardent ont enfin le pouvoir, à *Vous* rendre favorable le Dieu de notre art. Souvent il sembloit qu' Apollo ne regarde point votre ardeur & vos merites: souvent je *Vous* fit plaindre de n'être pas exaucé de Lui; mais un courage invincible *Vous* fit rejeter des pensées, que la dureté

D

dureté de ce Dieu *Vous* pouvoit inspirer. De même qu'un labourien compagnard ne desespere pas des steriles années qui l'ont frustré ses douces esperances : il travaille le pain pur en mains, croyant, qu'une meilleur année le dedommagera. Mars un temoigne de vos travaux & des soins, que *Vous* avez pris pour tirer ses fils des douleurs, & même des soins, que *Vous* avez pris de les arracher de la gueule de la mort, à souvent pris une recompense pour *Vous*. Ni les prieres du Mars, ni les souhaits des ceux, que *Vous* avez fauves, ne purent flechir L'Apollo. Il restoit sourd, & *Vous* futes fidele. Mais enfin il ne ne pût tenir contre Votre patience & confiance reiterées, il *Vous* donne aujourd'hui des gages de sa faveur long temps merités. Heureux jour, tu me sera d'une eternelle memoire au quelle enrichi des laurieux, *Vous*, mon cher *Ami*, cueilles la recompense de Votre diligence & des Vos vertus! Que ce jour, cher *Ami*, soit le commencement de Votre bonheur, que d'aujourd'hui croissent les jour de votre salut, & que jamais rien ne soit capable de limiter sa courie! Le Tout puissant *Vous* conduite, *Vous* fasse réussir dans tous Vos bons desseins & entreprises & *Vous* conserve jusqu' a un age le plus avancé a la satisfaction de tous ceux qui *Vous* aiment. Au reste je *Vous* pris, mon cher *Ami*, de ne faire perir le souvenir de moi & de *Vous* persuader, qu'il n'y a personne, qui *Vous* aime plus que moi, qui serai jusqu' a la dernier extinction de ma vie

M O N S I E U R

a Halle
le 28 du Juin
1770.

Votre fidel Ami

THEOPH. FREDERIC WEGENER

ETUD. EN MEDEC.

Ua 4711

ULB Halle
003 941 760

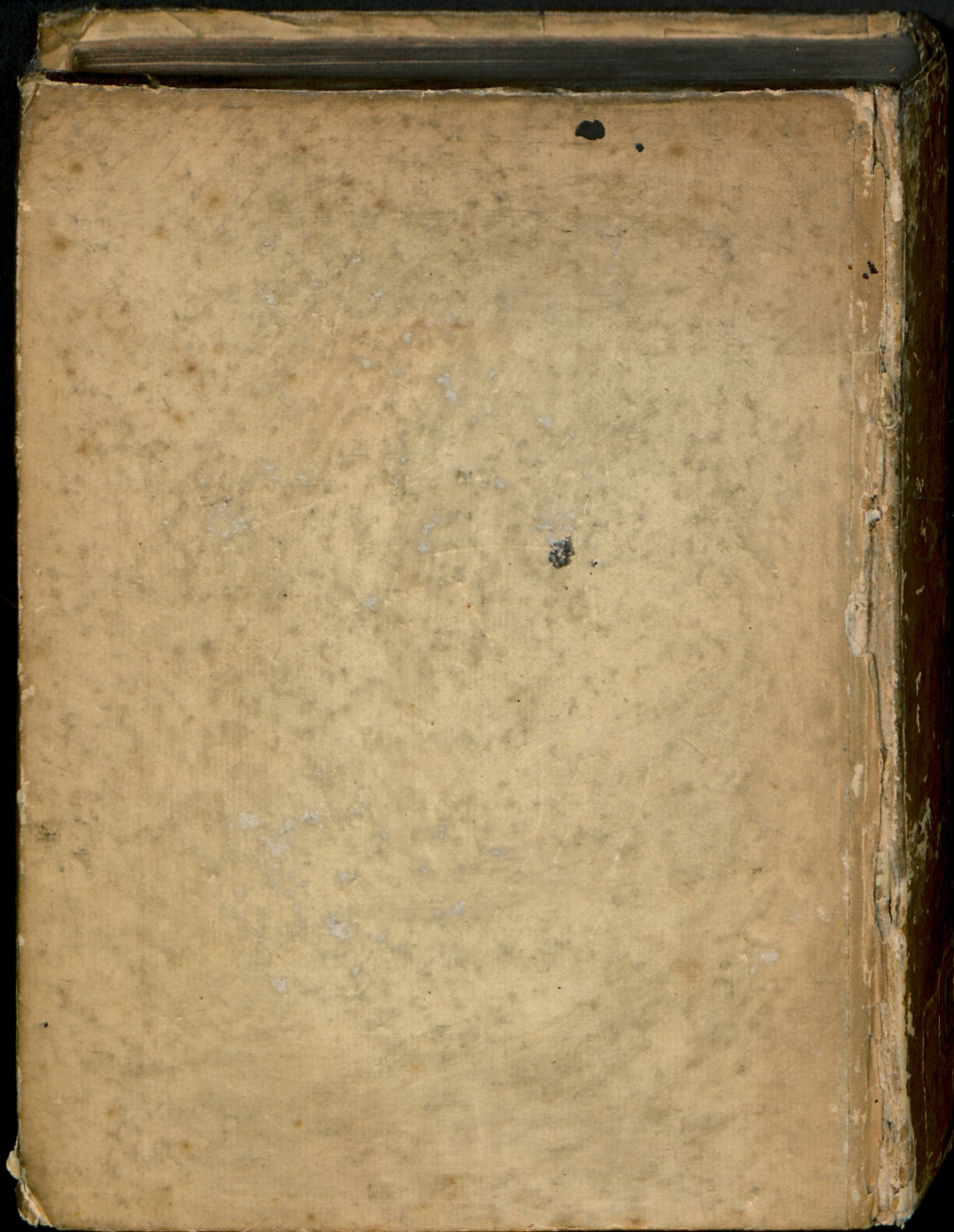
3

St.

12

an 24
25

DE
UTILITATE
VENAE SECTIONIS
IN DYSENTERIA

FAVENTE SUMMO NUMINE
CONSENSU
GRATIOSAE FACULTATIS MEDICAE
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
PRORECTORE MAGNIFICO
VIRO ILLUSTRIS, EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO

DOMINO
FRIDER. CHRISTIANO IVNCKERO
MEDICINAE ET PHILOS. DOCTORE HVIVS PROFESS. PVBL. ORD.
ORPHANOTROPHEI HALENSIS ET PAEDAGOGH REGII MEDICO CONSTITVTO,
FACVLT. MED. H. T. DECANO SPECTATISSIMO

PRO
GRADV DOCTORIS
LEGITIME CONSEQVENDO
DIE XXVIII. IVN. CIOIO CCLXX.
H. L. Q. C.
PVBLICE DISPVTABIT

AVCTOR
GOTTLOB LVDOV. THEODOSIVS HERMANN
COTHENIENSIS.

HALAE AD SALAM, AERE HENDELIANO. (4)

